

RECENZJE

M. Chadeaud et L. Emberger: *Traité de Botanique*. Masson et Cie, Paris 1960. T. I — M. Chadeaud, *Les végétaux non vasculaires (Cryptogamie)*, str. XV+1016. T. II, fasc. 1—2, L. Emberger, *Les végétaux vasculaires*, str. XII+1539. Cena: brosz. — 280 Fr. w opr. — 310 Fr.

Dwaj znani uczeni francuscy wydali niedawno w trzech częściach obszerny podręcznik systematyki roślin; jest on owocem ich 10-letniej pracy. Dążeniem autorów było opracowanie dzieła nowoczesnego, oryginalnego, zawierającego odbicie własnych poglądów. Przeznaczili go dla botaników — profesorów, badaczy, studentów, a także dla wszystkich pragnących pogłębić swoje wiadomości w tej dziedzinie.

Autorzy zastosowali ogólny podział świata żywych organizmów na dwie duże grupy: *Protocariotes* — organizmów nie posiadających prawdziwego jądra i plastydów (rozprątki), oraz *Eucariotes* — organizmów o wyraźnie zróżnicowanym jądrze (pozostałe rośliny oraz zwierzęta). Podział materiału pomiędzy autorów został przeprowadzony na innej podstawie. Świat roślin nie posiadających naczyń opracowany został przez M. Chadeaud (tom I), a świat roślin naczyniowych — przez L. Emberger (tom II, fasc. 1—2). Sposób opracowania poszczególnych rozdziałów został ujednoczony przez nich przez wprowadzenie następującego schematu: ogólna charakterystyka określonej grupy roślin, siedlisko, tryb życia, cytologia, morfologia, rozmnażanie, podział systematyczny, kierunki ewolucji. Ważniejszą literaturę autorzy zacytowali w przypisach.

System naturalny w ujęciu autorów nasuwa wiele uwag o charakterze dyskusyjnym. Przy-

wykliśmy w Polsce do systemu Wettsteina, znamy dobrze system Englera, ale system wprowadzony przez Chadeaud i Emberger jest zupełnie odrębny: z jednej strony autorzy nawiązują do systemów podawanych przez starych autorów, z drugiej — wprowadzają wiele nowoczesnych ujęć, często zupełnie zaskakujących. Aby zdać sobie z tego sprawę, najlepiej zaznajomić się w ogólnych zarysach z układem podręcznika.

Pierwszy tom obejmuje rośliny niższe aż do wątrobowców. Rozdział pierwszy Chadeaud poświęcił rozprątkom. W rozdziale drugim omówione zostały *Phycophyta*, glony posiadające typowe jądro, oraz przedstawione zostało ich stanowisko w świecie żywych organizmów (*Rhodophycophyta* — krasnorosty; *Chromophycophyta* lub *Chromophyceae* — brunatnice i im pokrewne, jak wiciowce, bruzdnice, okrzemki; *Chlorophycophyta* — zielenice, w tym sprężnice, zielenice właściwe i ramienice).

Trzecią część poświęcono grzybom — *Mycophyta*. Podany tam układ systematyczny szczególnie mnie zainteresował. Chadeaud przychylił się tu ku koncepcjom Sachsa, Vuillemina i Bessey'a, wyrażając przypuszczenie co do pochodzenia grzybów od krasnorostów oraz brunatnic. Zająwszy takie stanowisko rozpatruje *Ascomycetes* poczynając od *Laboulbeniomyces*, *Discomycetes* i *Pyrenomyces* aż do *Hemiascomycetes*, uwzględniając jednocześnie odpowiednie rzędy porostów. W rozdziale o *Basidiomyces* również przyjął układ stosowany niegdyś, mianowicie zaczął omawianie systemu od *Uredinales* i *Ustilaginales*, przechodząc przez *Septobasidiales*, *Auriculariales* i *Tremellales* do grupy grzybów ujmowanych łącznie pod nazwą *Homobasidiomycetes*.

Rozdział czwarty autor poświęcił omawianiu grzybów formujących zygosporę (*Zygomycetes*), a w rozdziale piątym rozpatrzył on *Phycomycophyta* — grzyby wytwarzające pływki. Pomiędzy nimi znalazły się obok siebie: część *Phycomycetes* oraz całe *Myxomycetes* i *Trichomycetes*, rośliny, których pochodzenie Chadefaud wyprowadza od brunatnic. Jego zdaniem żadna grupa grzybów nie odpowiada jakimkolwiek zielenicom.

Stosunkowo mało miejsca (68 stron) poświęcił autor mszakom, rozpatrując najpierw mchy, począwszy od rodzaju *Polytrichum*, a kończąc na wątrobowcach z rzędu *Marchantiales*.

Emberger dał do swojej części opracowania (tom II) obszerny wstęp, w którym omówił podstawy systematyki, ogólną budowę roślin naczyniowych oraz budowę narządów rozmnażania; następnie przedstawił całą grupę naczyniowych roślin zarodnikowych (*Psilophytineae*, *Lycopodiineae*, *Articulatae*, *Filicinae*). W osobnym rozdziale omówił grupę roślin nie tworzących nasion, *Prephanerogamae*, do której zaliczył *Pteridospermales* z *Caytoniales* i *Cycadales* oraz *Cordaitales* z *Ginkyoales* (pisownia autora).

W rozdziale dotyczącym roślin naczyniowych wykształcających nasiona dał ich szczegółowe omówienie, przechodząc następnie do części systematycznej. Omówił *Bennettitineae* i *Coniferae* jako grupę *Gymnospermae*. Na koniec zajął się okrytozalążkowymi — *Angiospermae*, poruszając ich polifiletyczne pochodzenie oraz charakteryzując i ogólnie porównując rośliny «typu *Dicotyledonae*» i «typu *Monocotyledonae*».

W obrębie *Angiospermae* Emberger wyróżnił kilkanaście grup fyletycznych, a mianowicie: 1 — *Casuarinales*, 2 — *Olacales-Proteales*, 3 — *Urticales*-«*Amentiflores*»-*Centrospermales*, 4 — grupę (osiem pni) całego szeregu rzędów, z których wymienię przykładowo kilka, jak: *Juglandales*, *Rubiales*, *Pandanales*, *Tubiflorales*, oraz 5 — grupę (obejmującą siedem pni), z której również przykładowo wymienię kilka rzędów: *Aristolochiales*, *Alismatales*, *Piperales*, *Palmales*, *Graminales*, *Liliales*, *Orchidales*, *Parietales*, *Rhoadales*, *Ericales*, *Rosales*, i ostatni rząd — *Thymelaeales*. W jego systemie całkowicie giną jedno- i dwuliścienne.

Bardziej szczegółowe omówienie «*Traité de Botanique*» nie mieści się w ramach tej recenzji. Sądzę jednak, że już z tego krótkiego przeglądu

czytelnik będzie mógł zorientować się, jak dużo może nasunąć się uwag dyskusyjnych na marginesie studiowanego dzieła.

Dzieło jest pięknie wydane, na kredowym papierze, o bardzo zróżnicowanych czcionkach, co ułatwia korzystanie z niego, a także bogato ilustrowane. W naszych warunkach nadaje się do wykorzystania przez czytelników bardzo zaawansowanych w botanice oraz wykazujących dobre opanowanie klasycznych systemów.

A. Skirgiełło

Nikołajewa T. L.: *Familia Hydnaceae* (Flora Plantarum Cryptogamarum URSS), vol. VI, Fungi (2). Wyd. AN ZSSR. Moskwa 1961. pp. 339, tabl. 1—128, rycin w tekście 242. Cena 2,65 rb.

W Związku Radzieckim ukazał się drugi tom flory roślin zarodnikowych z serii «Grzyby» obejmujący opracowanie grzybów z rodziny kolczakowatych (*Hydnaceae*). Autorka, T. L. Nikołajewa, przedstawiła w części ogólnej dane dotyczące nie tylko morfologii, anatomii, rozwoju i rozmnażania tych grzybów, ale także ich systematyki i filogenii, ekologii oraz rozmieszczenia geograficznego. W drugiej części dała klucze do oznaczania i diagnozy 17 rodzajów oraz opisy 123 gatunków grzybów należących do tej rodziny, a także kilkunastu gatunków morfologicznie podobnych, lecz zaliczanych do innych rodzin tego samego rzędu — *Aphyllophorales*.

Nikołajewa wykonała prawdziwie źródłową pracę. Zestawiła ona ogromną synonimikę, dała wiele oryginalnych, własnych rysunków dotyczących budowy anatomicznej kolczakowatych dopełniając ich liczbę rycinami zaczerpniętymi z różnych prac obcych. Duże uznanie należy się jej za zamieszczenie w tekście znacznej ilości mapek z wyznaczonymi punktowo stanowiskami grzybów na ziemiach Związku Radzieckiego. Na zakończenie dołączyła ona jeszcze 128 tablic pięknie wykonanych i wydrukowanych fotografii.

Autorka ujmując gatunki dosyć szeroko, wyróżniając liczne odmiany i formy. Można niekiedy niezgodzić się z jej ujęciem niektórych gatunków, co jednak w niczym nie umniejsza

wartości tej obszernej monografii. Przez długi okres czasu będzie ona pomocą dla mikologów przy badaniu rodziny *Hydnaceae*.

A. Skirgiełło

A. Birkenfeld und K. Herschel: *Morphologisch-anatomische Bildtafeln für die praktische Pilzkunde*. Lief. 1 — 1961, Lief. 2 — 1961, Lief. 3 — 1962. A. Ziemsen Verlag, Lutherstadt. Cena zeszytu około 17 zł.

A. Birkenfeld i K. Herschel przy współpracy grupy niemieckich mikologów (F. i P. Engel, H. H. Handke, M. Hermann, H. Kreisel, G. Müller, M. Raue, W. Rauschert) rozpoczęli w 1961 r. publikowanie w serii zeszytów całego szeregu pięknych fotografii z zakresu morfologii i anatomii grzybów wyższych.

Autorzy przeznaczili swoje wydawnictwo dla mikologów-amatorów i miłośników przyrody. Postawili sobie za cel przedstawienie na pięknych fotografiach podstawowych cech morfologicznych lub anatomicznych grzybów wyższych. Są to cechy, których występowanie można stwierdzić przy użyciu ośmiokrotnej lupy. Każdej fotografii towarzyszy krótki tekst wyjaśniający oraz nazwa i stanowisko systematyczne gatunku grzyba, który posłużył za model. Często znajduje się jeszcze krótki wykaz innych gatunków grzybów, dla których dane zdjęcie może być typowe.

Treść zeszytów dotyczy: A — form owocników, B — kapelusza (forma, struktura powierzchni), C — trzona, D — osłony i perydium, E — hymenoforu, F — struktury gleby, G — odchyień w rozwoju. Każdy zeszyt zawiera 16 oznaczonych literami tablic dotyczących cech z wyżej wymienionych grup. Po zakończeniu wydawnictwa tablice ułożone według zaprojektowanego układu złożą się na interesujący przegląd przedstawionych fotograficznie cech wykorzystywanych przy oznaczaniu.

Nomenklatura i systematyka w większości przypadków jest nowoczesna. Niekiedy przydałoby się podanie synonimów, gdyż nazwy nowe nie są jeszcze dostatecznie przyswojone.

Świetnie wykonane czarnobiałe fotografie (po większ. do 100 razy) reprodukowane są na ładnym kredowym papierze.

Całość stanowić będzie wartościową pozycję w literaturze mikologicznej, gdyż materiał zawarty w zeszytach doskonale można w każdej chwili wykorzystywać na różnych poziomach dla celów dydaktycznych.

A. Skirgiełło

Parki Łodzi — praca zbiorowa pod redakcją J. Mowszowicza wydana przez Łódzkie Towarzystwo Naukowe (Szlakami nauki — 2), Łódź 1962, w nakładzie 3100 egz. z zasiłku Prezydium Rady Narodowej w Łodzi.

Praca «Parki Łodzi» jest pozycją o charakterze monograficznym, ważną nie tylko ze względu na charakter popularnonaukowy, jako interesująca lektura dla mieszkańców tego miasta, lecz również ze względu na jej wartość naukową, uzupełnia bowiem spis drzew i krzewów mogących rosnać w warunkach Łodzi — miasta okręgu przemysłowego.

Zadymienie i zagazowanie okręgów przemysłowych stwarza warunki mało sprzyjające rozwojowi roślin, szczególnie drzewiastych, przeto liczba gatunków znoszących te warunki nie jest wielka.

Autorzy opracowali monografię 25 parków, w których wyróżnili i dokładnie oznaczyli 243 gatunki drzew i krzewów ze 100 odmianami. Ponieważ stwierdzono, że drzewa i krzewy należące do wymienionych w spisie gatunków — jak to ze spisu parków wynika — dobrze rosły w warunkach panujących na terenie Łodzi, przeto mogą być z powodzeniem sadzone i w innych miastach okręgów przemysłowych.

Do spisu każdego parku jest załączony plan z zaznaczeniem miejsca, gdzie rosły ważniejsze drzewa. Takie ujęcie stwarza łatwość znalezienia danego okazu i nadaje omawianej książce charakter przewodnika.

Ujęcie historyczne tak parków jak również sąsiadujących gmachów oraz innych urządzeń architektonicznych rzutuje również na historię miasta.

Autorzy nie ograniczyli się wyłącznie do opisu drzew rosnących w parkach, malują w sposób barwny urządzenia kwietników i rosnących na nich roślin ozdobnych.

Ujęcie dostępne, styl ładny, brak przeładowania tekstu nazwami łacińskimi stwarza z tej monografii ciekawą lekturę nie tylko dla specjalistów botaniki, lecz również dla szerokiego ogółu.

Zasługą ŁTN jest bardzo staranne wydanie — godne naśladowania. Piękna szata graficzna, liczne fotografie, z których wiele jest barwnych, podnoszą wartość tej ciekawej i wartościowej książki.

A. Sienicka

KOMUNIKATY

W okresie od 31 VIII do 7. IX b. r. odbędzie się w Glasgow (Szkocja) III Kongres Europejskich Mikologów poświęcony zagadnieniom związanym z systematyką wyższych *Ascomycetes* i *Basidiomycetes*.

Tymczasowy program przewiduje prace kameralne (posiedzenia referatowe i studia laboratoryjne) oraz prace terenowe. Po Kongresie projektowane są dwie wycieczki: A — mikologiczna i B — turystyczna.

Szczegółowy program miał być przesłany zainteresowanym w styczniu 1963 r.

Adres: organizatorów:

The Local Secretary,
3rd European Mycological Congress
Botany Department 4, the University
Glasgow, W. 2, Szkocja.

KONKURS Z ZAKRESU EMBRIOLOGII ROŚLIN

Komitet Botaniczny Polskiej Akademii Nauk ogłosił w 1961 r. konkurs na prace badawcze z zakresu embriologii roślin.

Dnia 3 grudnia 1962 r. komisja konkursowa w składzie: prof. W. Gajewski, T. Górczyński, S. Krupko i H. Teleżyński, po zapoznaniu się z pracami oraz referatami członków komisji przyznała nagrody następujących autorom:

1. Dr Julian Jaranowski (Zakład Genetyki i Hodowli Roślin WSR w Poznaniu) — za pracę pt. «Procesy zapłodnienia i rozwój zarodków w rodzaju *Lupinus*» — 5000 zł.

2. Mgr Krystyna Kopczyńska (Katedra Sadownictwa WSR w Poznaniu, praca wykonana pod kierunkiem prof. dr S. Krupko, UAM) — za pracę pt. «Rozwój woreczka zalążkowego u *Pinguicula vulgaris*» — 3000 zł.

3. Mgr Henryk Babis (Zakład Genetyki Roślin PAN, praca wykonana pod kierunkiem prof. H. Teleżyńskiego, UW) — za pracę pt. «Rozwój zarodka u *Delphinium tricolor*» — 3000 zł.

4. Mgr Maria Sulerzycka (praca wykonana pod kierunkiem prof. dr H. Teleżyńskiego z UW) — za pracę pt. «Rozwój zalążka u *Helianthus annuus* L.» — 3000 zł.

